

El llibre que ressenyem constitueix la segona part d'un projecte que s'inicià el 2001 amb la publicació del volum *Cien años de poesía. 72 poemas españoles del siglo xx: estructuras poéticas y pautas críticas* editat per Peter Fröhlicher, Georges Günter, Rita Catrina Imboden i Itziar López Guil. En aquell cas, en 838 pàgines es recollien comentaris de setanta-dos poemes de la literatura espanyola del xx encarregats a crítics i estudiosos diferents. Sis anys més tard ha vist la llum la continuació del projecte: un volum dedicat a les literatures que algú ha anomenat «perifèriques». El sistema de funcionament és el mateix. Ara són cinquanta-tres col·laboradors que s'encarreguen de comentar cinquanta-tres poemes de la literatura catalana, gallega i basca del segle xx, tot i que aquest cop la referència cronològica no aparegui explícitament en el títol. En total són vint poemes catalans (en un apartat editat per Joana Sabadell-Nieto), tretze poemes gallecs (en una apartat editat per José M. Paz Gago i Lucía Fraga) i vint poemes bascos (en un apartat editat per Jon Kortazar). Tot plegat fa pensar en una mena de distribució d'una equanimitat exquisida que hagués pogut beneir perfectament qualsevol tribunal constitucional. I sempre lluny, és clar, dels setanta-dos poemes que il·lustren la riquesa poètica en llengua espanyola, que ja se sap que una cosa és el centre i una altra la perifèria.

Això no vol dir que el projecte en el seu conjunt no sigui interessant, ans al contrari: disposar d'un bon nombre de comentaris de poemes fets per analistes de prestigi reconegut sempre és positiu, és clar que sí. Cal fer notar, però, la descompensació que es produeix a l'hora d'establir aquesta mena d'equilibris, anava a dir geopolítics. I diria que la descompensació és doble: d'una banda se sobrevalora la importància de la poesia espanyola del segle XX respecte a la catalana, quan em sembla que, tant per nombre d'autors com per qualitat, són perfectament equiparables; i de l'altra se situa en el mateix paquet la producció catalana, la gallega i la basca, quan és evident que aquí sí que no hi ha equiparació possible. La poesia gallega i la basca del segle XX ens ofereixen peces notables, però queden a una distància considerable de les aportacions que s'han fet en llengua castellana i catalana.

El volum que ara ens ocupa, a part dels responsables d'edició de cada un dels apartats, compta també amb Joana Sabadell-Nieto, professora a la Universitat de l'estat de Nova York, com a coordinadora general. Ella és l'autora de la «Nota preliminar» (p. 11-14) en la qual s'expliquen la concepció i els propòsits del llibre. «La idea que inspiró este libro –diu– es dar a conocer a los no catalán, vasco y gallego parlantes poemas representativos de la obra completa de algunos de los autores más significativos del siglo pasado» (p. 13). Amb aquest objectiu els editors han seleccionat una sèrie de poetes i han encarregat a un conjunt de crítics la tria d'un poema concret i el comentari corresponent. Del pròleg deduïm que no tots els crítics sol·licitats han respost a la crida. I no es diu, és clar, quins són els que han refusat la invitació. Això fa que segurament alguns dels poetes inicialment previstos hagin quedat fora de la tria, tot i la previsió inicial dels responsables del volum. Ho dic perquè el llibre pot ser llegit com una triple selecció canònica –de poetes, de poemes i de crítics– i aquestes petites disfuncions alteren una mica les interpretacions que puguin fer-se. És cert, però, que tot i desconèixer quins són els autors que han quedat exclosos per la negativa dels crítics a participar en el projecte, el resultat final és molt meritori. Els poetes que s'hi seleccionen són perfectament representatius, el catàleg de crítics és d'una envergadura notable (amb inclusió de noves veus ben prometedores) i els poemes seleccionats –en casos així també cal ser respectuosos amb les preferències personals– sempre és prou acceptable.

El que s'ha evitat, això sí, és que tot plegat quedés massa enquadrat en unes determinades escoles crítiques. La selecció de col·laboradors –i també la dels editors, de fet– ja s'ha fet amb aquest propòsit. Per a Joana Sabadell-Nieto, doncs, aquests comentaristes «desde sus variadas posiciones crítico-teóricas, han aceptado participar generosamente, en un proyecto cuya aspiración es el diálogo: facilitar el estudio y el acceso de las obras representadas a quienes no lo han tenido o no se han animado a su lectura hasta el presente» (p. 13). Potser sí que haguéssim agraït una introducció una mica més àmplia en la qual s'aclarissin una mica millor tots aquests propòsits i es justificués de manera raonada la tria de la qual es parteix. Sobretot, però, es troba a faltar una introducció en aquest mateix sentit per a cada un dels tres apartats, que arrenquen sense ni una sola paraula prèvia de l'editor responsable de cada bloc. El lector l'hagués agraïda. També haguéssim agraït una presentació –per breu que fos– de cada un dels cinquanta-tres comentaristes (que a l'hora de la veritat acaben essent cinquanta-un perquè Jon Kortazar i Lucía Fraga repeteixen i s'encarreguen de dos poemes diferents cada un d'ells). Són petits detalls que farien que el llibre millorés com a peça de conjunt, més enllà del projecte (ja de per si prou important, certament) o d'aportacions concretes.

En tots els casos es reproduïx una mateixa estructura. S'inclou primer la traducció al castellà del poema seleccionat (i es fa constar el nom del traductor, com és lògic), tot seguit es transcriu el text original (en lletra més petita, en una disposició tipogràfica poc visual i malauradament també amb alguna imprecisió ortogràfica), a continuació es fa una breu presentació del poeta escollit i després s'entra ja en el que pròpiament és el comentari. Cal fer notar que molts dels poemes han estat traduïts expressament per a l'ocasió i molts cops és el mateix poeta o el mateix crític qui se n'ha encarregat. S'ha optat per donar relleu a la versió traduïda i no a l'original en català, galleg o basc. És una opció raonable, però personalment penso que la poesia és un gènere amb unes característiques tan particulars que hagués estat tot un detall donar preferència visual a l'edició en llengua original i incloure després la traducció. El lector d'un llibre d'aquestes característiques és prou expert com perquè això no li suposi cap inconvenient i el resultat segurament és més respectuós amb els poetes i amb els textos originals (i amb la lite-

ratura, en definitiva). En aquesta mateixa línia, hagués estat tot un detall que quan es fes referència al títol d'algun llibre s'esmentés en llengua original catalana, gallega o basca (amb traducció al costat, si convé) i no al revés. En aquest sentit, el criteri del llibre és poc clar, cosa que denota una certa falta de coordinació. A vegades es donen els títols en llengua original i traducció castellana entre parèntesis, a vegades és al revés i a vegades es donen directament en llengua original o en castellà i sense traducció. Això fa –i només és un exemple– que a la pàgina 39 es parli de «Don del poema» del llibre *Del juego y del fuego* de Carles Riba, just quan poques línies abans, a la pàgina anterior, s'ha citat *La condition humaine* d'André Malraux, sense necessitat, és clar, de traduir el títol (potser perquè pertany a una altra literatura de les anomenades centrals). Són petits greuges que –com dèiem– no es repeteixen de manera sistemàtica, però que amb una mica més de feina de coordinació haguessin desaparegut i haurien ajudat a millorar el conjunt. És curiosa, en aquest sentit, la dificultat de Josep-Miquel Sobrer –que comenta «Si pogués acordar Raó i Fol·lia» de J. V. Foix– a l'hora d'indicar que el poema prové d'un llibre que no sap si titular *Solo*, y *doliente* o bé *Solo*, y *de luto* (p. 48).

Els vint textos de poetes catalans seleccionats, amb els corresponents analistes, són «D'un cactus» de Maria Antònia Salvà (Lluïsa Julià), «Preservació» de Josep Carner (Pere Ballart), «Do del poema» de Carles Riba (Jordi Malé), «Si pogués acordar Raó i Fol·lia» de J. V. Foix (Josep-Miquel Sobrer), «Nit de Nadal» de Joan Salvat Papasseit, que és un text en prosa i no pas un poema (Dominic Keown), «A Mallorca durant la guerra civil» de Bartomeu Rosselló-Pòrcel (José Muñoz Millanes), «El món nou» de Rosa Leveroni (Francesca Bartrina), «Exili» de Clementina Arderiu (Maria Luisa Guardiola Tey), «Assaig de càntic en el temple» de Salvador Espriu (Jaume Martí-Olivella), «Sobre la catarsi» de Gabriel Ferrater (Teresa M. Vilarós), «Com hi ha el fill sense els pares...» de Vicent Andrés Estellés (Jaume Subirana), «Tegel» de Marta Pessarrodona (John C. Wilcox), «Rèquiem» de Narcís Comadira (Dolors Oller), «Sala egípcia» de Francesc Parcerisas (Josep M. Sala-Valldaura), «Paranys» de Pere Gimferrer (Enric Bou), «El meu amor sense casa» de Maria-Mercè Marçal (Joana Sabadell-Nieto), «Gall» de Joan Vinyoli (Xavier Macià), «A la poesia» de Joan Brossa (Glòria Bordons), «No. No em ve» de Felícia Fuster (Montserrat Piera) i «Continua escrivint» de Màrius Sampere (D. Sam Abrams).

El catàleg és extens i les possibilitats de comentari del ressenyador ben minses. Conformem-nos amb un apunt en el qual es destacarien les lectures de Pere Ballart del poema de Carner (ja coneguda, però), algunes de les idees que Dolors Oller aporta a propòsit del poema de Comadira, la lectura que Macià fa d'un dels poemes més importants de l'obra de Vinyoli, la interessant perspectiva des de la qual Francesca Bartrina entra en la poesia de Rosa Leveroni o l'esforç de Martí-Olivella per dir alguna cosa interessant d'un poema tan comentat i comentat com l'«Assaig de càntic en el temple» de Salvador Espriu. També hi ha algunes anàlisis per a les quals l'extensió d'aquests capítols es queda curta. Així, doncs, el propòsit d'Enric Bou d'introduir-se en els «paranys» de Gimferrer queda lleugerament esroncada. Teresa M. Vilarós també pateix d'aquest mateix problema a l'hora de veure-se-les amb un dels poemes més complexos de Ferrater, tot i que és prou interessant la línia que proposa del «triple ejercicio de ventriloquia» (p. 116) per encarar un poema com «Sobre la catarsi». En canvi altres lectures, plantejaments i interpretacions són més discutibles o polèmiques (com la que Keown fa de Salvat-Papasseit, ja des de la tria del text a comentar, o la que la coordinadora del volum proposa del text de Maria-Mercè Marçal). D'altres es queden mancades (la de José Muñoz del poema de Rosselló-Pòrcel). També tenim algun exemple –val a dir que excepcional– de sotmetiment a les directrius d'un mètode crític (John C. Wilcox llegint Marta Pessarrodona, i a partir d'un poema que potser és molt útil per a qüestions metodològicocrítiques, però potser no tant per donar a conèixer la personalitat poètica de l'autora). Cal destacar també la profunditat de l'estudi que Sam Abrams planteja del poema de Màrius Sampere. És una anàlisi molt notable, la qual per ella mateixa, potser fins i tot serviria per posar en dubte l'opinió del mateix crític, per a qui Sampere és «indudablemente» «una de las voces más originales y sólidas de la poesía catalana e hispánica contemporánea» (p. 216).

Pel que fa a la poesia gallega, els tretze poetes escollits i els tretze comentaristes són Luis Pimentel (Pilar Couto), Manuel-Antonio (Anxo Tarrío), Luis Amado Carballo (Lucía Fraga), Fermín Bouza-Brey (Vicente Araguas), Aquilino Iglesia Alvariño (Lucía Fraga), Álvaro Cunqueiro (Fernando Cabo),

Luz Pozo Garza (Olivia Rodríguez), Manuel María Fernández Teixeira (Xosé María Dobarro), Xohana Torres (Adrián Álvarez), Manuel Álvarez Torneiro (Teresa Seara), Antón Avilés de Taramancos (Arturo Casas), Xosé Luis Méndez Ferrín (Xosé Manuel Salgado), Arcadio López-Casanova (Javier Gómez-Montero). I, finalment, pel que fa a la poesia basca, els vint poetes editats i els crítics que se n'ocupen són José María Agirre, Lizardi (Karlos Otegi), Esteban Urkiaga, Lauaxeta (Jon Kortazar), Nicolás Ormaetxea, Orixe (Juan Mari Lekuona), Jokin Zaitegi (Joxemiel Bidador), Juan Arana, Lora-mendi (Igone Etxebarria), Jona Mirande (Felipe Juaristi), Gabriel María Aresti y Segurola (Aurelia Arkotxa), Juan Mari Lekuona (Miren Billelabeitia), Bitoriano Gandiaga (Iñaki Sarriugarte), Mikel Lasa (Juan Kruz), Amaia Lasa (Iñigo Arteatx), Arantza Urretabizkaia (Mari Jose Olaziregi), Josanton Artze (Belen Oronoz), Xabier Lete (Lourdes Otaegi), Bernardo Atxaga (Jon Kortazar), Joseba Sarrionandia (Kirmen Uribe), Koldo Izaguirre (Idurre Alonso), Felipe Juaristi (Miren Agur Meabe), Tere Irastortza (Axun Aierbe Mendizabal) i Ricardo Arregi Díaz de Heredia (Iratxe Gutierrez).

Tant en el cas gallec com en el basc observem unes constants compartides. D'una banda, es fa una mica més explícita la voluntat divulgativa per a uns autors que, almenys mirat de manera global, són menys coneguts que no pas els catalans (alguns dels quals són autèntics clàssics de la literatura universal). Per això hi ha diversos casos (el d'Arantza Urretabizkaia, per exemple) en què el comentari del poema se substitueix per una presentació més genèrica de l'autor. També es constata que una part dels comentaris dels apartats gallec i basc –i no es pot generalitzar, és clar– responen a mètodes d'anàlisi molt més escolars que no pas en l'apartat català (és el cas, per exemple, dels treballs de Juan Mari Lecuona, Idurre Alonso o Javier Gómez-Montero) o més sotmesos a un mètode teòric (com Pilar Couto i la seva anàlisi pragmàtica de la poesia lírica d'un poeta com Luis Pimentel, el qual –remarca important– queda inclòs en el volum tot i que se'n selecciona un poema escrit en castellà i no pas en gallec). I encara una tercera constant en aquests dos apartats: a l'hora de comentar poemes gallecs i bascos es constata una certa preferència per la lectura intrínseca del text, amb poques al·lusions al context de la poesia europea coetània. És més, molt sovint quan es fan aquestes al·lusions els termes de comparació es fan sovint respecte a la literatura castellana (especialment en l'apartat gallec). També hi ha, val a dir-ho, alguns comentaris modèlics i enormement interessants, com el que Juan Kruz, el d'Axun Aierbe Mendizabal, la lectura que Lucía Fraga planteja del poema d'Aquilino Iglesia o la segona aportació de Jon Kortazar, en la qual fa una anàlisi modèlica del poema «Ainhoa» de Bernardo Atxaga. I així mateix, aquest ressenyador reconeix, modestament, que gràcies al llibre ha pogut aprofundir en el coneixement d'alguns poetes bascos i gallecs que publiquen ja avançada la segona meitat del segle xx i que podrien merèixer perfectament la consideració de clàssics, com és el cas de Joseba Sarrionandia o Tere Irastortza. Altres són igualment interessants, però per sort ja han estat més divulgats gràcies per exemple als premis obtinguts. Així succeeix amb Felipe Juaristi, el qual, val a dir-ho, apareix en la selecció com a poeta i també com a crític.

En conclusió: el resultat final és un llibre que respon a una iniciativa interessant, que en conjunt pateix d'una certa descompensació i algun dèficit de coordinació, que compta amb aportacions concretes molt notables i que de ben segur podria respondre a l'objectiu previst de donar a conèixer la poesia catalana, gallega i basca del segle xx a lectors que no són parlants d'aquestes llengües. Llàstima que el volum hagi tingut tan poca difusió i, de fet, hagi passat pràcticament desapercbut, fins i tot en àmbits acadèmics i especialitzats.